

Kronikk Jordbruksmeldinga

«For oss handlar ikkje effektivitet om stadig auke og konkurranse, men om å forvalta dyr og jord i ein evig syklus», skriv Eirik Magnus Fuglestad, odelsgut, sosiolog og trainee i Bondelaget.

FOTO: SHUTTERSTOCK/SCANPIX

Ordet «effektivitet» finst på nesten kvar einaste av dei 160 sidene i jordbruksmeldinga, og ofte opp til fleire gonger per side. Bodskapen er eintydig: effektivitet!

Jordbruk og industriell logikk

I jordbruksmeldinga, som no er til handsaming i næringskomiteen i Stortinget, heiter det då også: «Hovedformålet med jordbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon».

Effektivitet står, i regjeringa si idéverd, alltid saman med konkurransekraft, låge kostnader og auka verdiskaping. Og det er klart, dette er ting som er bra for bonden. Sjølv sagt vil bonden tena pengar som alle andre. Men bonden veit at jordbruket er del av noko større: Bonden har kulturlandskap å passa, dyr som skal ha velferd, og jord å pleia. Bonden veit at jordbruket kjem frå ei verd som ikkje toler industriell effektivitet, for med ein slik effektivitet går landskapet og dyrevelferda fort tapt.

Den heilage naturen

Effektivitet og konkurransekraft høyrer til den industrielle verda. Jordbruket, på den andre sida, er derimot underlagt naturen og værets ur-gamle luner. Ein kan kalle dette ei agrar-religiøs verd, lik den ein kan lesa om i til dømes mosebøkene. Sjølv den dag i dag vert draumetydinga som Josef skal ha gjort av Farao sine syn – der sju magre kyr kjem og et opp sju feite kyr – nytta som ein metafor for at etter gode år kjem det skrinne år.

Jordbruket var i starten bunde opp til religiøse forståingar, der



Eirik Magnus Fuglestad

Odelsgut, trainee i Norges Bondelag og PhD i sosiologi

Hovudtanken handlar berre om vekst og konkurranse, ikkje om skjønsmessig bruk eller fordeling.

naturen var del av det heilage. Ein spelte på lag med naturen i ei forståing av at naturen er meir enn berre eit produksjonsmiddel for konkurransedreven vekst. I det norrøne samfunnet haldt ein til dømes blot fordi ein visste at naturen (og gudane) var ein var prisgjeven. Haldt ein ikkje eit godt midvintersblot, kunne det hende at våren aldri kom. Og som ein kvar jordbrukar veit: Ingen vår, ingen vekst.

I ei sentral myte i gresk mytologi blir Persefone – dotter til Demeter, gudinna for avling og vekst – bortført til underverda. Demeter leitar og leitar etter dottera si, og medan ho leitar, lèt ho ingenting gro. Menneska svelt, og til slutt blir klagesongen frå dei svoltne menneska så høg at Persefone blir levert tilbake frå underverda. Men i eit hemmeleg triks blir det slik at Persefone vert dømd til å vera i underverda ei viss tid kvart år. Dette vart vinteren som stadig kom, og om vinteren gror ingenting.

Den industrielle tenkemåten

Religiøse førestillingar var tufter for jordbruket heilt opp til den industrielle revolusjonen, ofte endå lenger. I dag avfeiar ein dette som overtru, men det religiøse har røtene i røynda, og peikar på noko grunnleggjande: Jordbruket handlar om å produsera og forvalta natur som er avgrensa, sårbar og syklisk.

I sum er jordbruket ressursforvaltning av ein avgrensa arealressurs, og det er sjeldan samanfallande med verken industriell effektivitet eller med kostnadseffektiv produksjon. I staden bør jordbruket handla om forvaltning og hevd.

Ingenting er meir forskjellig frå eit slikt syn på jordbruket en den industrielle tenkemåten regjeringa er forkynnarar av. Men dette er ikkje nytt; somme gonger viser det nye seg som det same gamle. Det var til dømes under Ap-minister Gunhild Øyangen, sist på 1980 talet og tidleg på 1990 talet, at strukturrasjonaliseringa i jordbruket verkeleg skaut fart. Det var også i denne tida ein fekk konkurranseutsetjing i mjølkesektoren. Det er verdt å minna om at Stortinget har stått ganske samla om den effektiviserande jordbrukspolitikken me har hatt sidan 1980-åra.

Fundamentalt annleis

Når regjeringa Solberg i 2014 opna for at 1650 mjølkebruk kan produsera heile det norske forbruket av mjølk (Fuglestad og Tufte, Klassekampen, 9.12.2016), er dette eigentleg eit framhald av den same politikken me har hatt dei siste 30 åra. 1650 mjølkebruk blir kanskje effektivt, men det blir stussleg mot dei 9000 bruka ein har i dag, og det har lite å gjera med eit trygt forvaltande jordbruk over heile landet.

Den stadige trongen til effektivisering kan truleg sporast attende til det økonomen Karl Polanyi kalla «the great transformation» (den store omforminga). Sist på 1800-talet skjedde ei samfunnsomfattande mentalitetsending der marknadens logikk vart sett over alle andre verdier. Slik blir jorda og jordbruksvarer gjorde om til ei vare for masseproduksjon som alle andre varer, sjølv om jordbruksvarer er fundamentalt annleis.

Forvaltning i ein evig syklus

Me skal sjølv sagt ikkje tilbake til før-moderne tider og mytar, og sjølv sagt skal ein ikkje undergrava at det moderne industrijordbruket har potensial til å brødfø mange fleire menneske med mindre slit. Men dette er framleis berre eit potensial, fordi hovudtanken som driv dette, berre handlar om vekst og konkurranse, ikkje om skjønsmessig bruk eller fordeling.

Det som me verkeleg treng i ei ny landbruksmelding, er ei erkjenning av at jordbruket ikkje høyrer til den industrielle logikken, at graset ikkje veks seg evig inn i himmelen, og at sommar går over i vinter.

Me bønder er først og fremst forvaltalar og del av ein syklus. For oss handlar ikkje effektivitet om stadig auke og konkurranse, men om å forvalta dyr og jord i ein evig syklus.